

Aydın, Mehmet S.; "Küreselleşmeye Genel Bir Bakış", Küreselleşme ,Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002.

Başkaya, Fikret; Küreselleşmenin karanlık Bilançosu, Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara, 2002.

Baudrillard, Jean; Tüketim Toplumu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1997.

Bauman, Zygmunt; Siyaset Arayışı, Çev.: Tuncay Birkan, Metis, İstanbul, 1999.

Chossudovsky, Michel; Yoksulluğun Küreselleşmesi, Çev.: Neşenur Domaniç, Çiviyazıları, İstanbul, 1999.

Coşkun, Vahap; "Küreselleştirme, Özelleştirme ve Cezaevleri", Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, Haz.: Hayrettin Ökçesiz, İstanbul Barosu Yayını, İstanbul, 2003.

Erdoğan, Mustafa; "Siyaset ve Hukuk Perspektifinden Küreselleşme", Küreselleşme, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002.

Kazgan, Gülten; Küreselleşme ve Ulus-Devlet; Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.

Kılınç, Ramazan; "Küreselleşmeyi İnşa Etmek: Egemenliğin Dönüşümü Olarak Küreselleşme", Liberal Düşünce, Sayı: 25-26, Kış-Bahar 2002.

Giraud, Pierre-Noël; "Les Politiques Economiques Dans La Globalisation", Etudes, No: 3-389, Ekim, 1998, <http://www.cerna.ensmp.fr/Documents/PNG-Etudes2.pdf> (1.9.2004).

Gündüz, Aslan; "Globalleşmenin Hukuki Boyutları", Liberal Düşünce, Sayı: 25-26, Kış-Bahar 2002.

Portenseigne, Gilles; "Une Critique de la Société de Consommation", www.geocities.com/kreatixka-aos/SOC_CONSOM.htm, 1996, (10.5.2004).

Sarıbay, Ali Yaşar; "Kültürel Bir Olgu Olarak Globalleşme", Küreselleşme ,Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002.

Timur, Taner; Küreselleşme ve Demokrasi Krizi, İmge Kitabevi, İstanbul, 1996.

Touraine, Alain; Pourrons-Nous Vivre Ensemble?, Fayard, Paris, 1997.

Ulagay, Osman; "Küreselleşme ve İnsanlık Durumu", Küreselleşme Korkusu, Timaş Yayınları, İstanbul, 2001.

Ulagay, Osman; "Davos'ta Küreselleşme Korkusu", Küreselleşme Korkusu, Timaş Yayınları, İstanbul, 2001.

Uygun, Oktay; "Küreselleşme ve Özgürlük", Felsefe Tartışmaları, İstanbul, 2001.

Uygun, Oktay; "Ulusüstü Siyasal Birlikler ve Küreselleşme", Küreselleşme ve Ulus-Devlet, Yıldız Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını, 2001.

Yıldızoğlu, Ergin, "Globalleşme ve Emperyalizm", Globalleşme ve Kriz, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1996.

Weckel, Philippe; "La mondialisation du droit", Conférence Sur La Globalisation, Paris, 24/7/2003, <http://mon.orientati-on.net/v2/n.pl/o/orientati-on/utls/1/00000000000022%20Philippe%20Weckel> (1.9.2004)

Adalet Sistemindeki Sosyal Cinsiyet Farklılıkları

Halime Ünal^(*)

Adalet sisteminin kontrolü altındaki kadınların ve erkeklerin oranları arasında fark olduğu bilinmektedir. Birleşmiş Milletlerin Suç Oranları ve Adalet Sisteminin İşleyişi Sörveyinden elde edilen veriler incelediğinde hemen hemen her ülkede adalet sisteminin kontrolü altında olan kadınların oranlarının erkeklerin oranlarından küçük olduğu görülmektedir (United Nations Survey of Crime Trends and Operations of Criminal Justice Systems.7th Wave). Kadınların oranları küçük olduğu için adalet sistemindeki olası sosyal cinsiyet farklılıkları pekte dikkate alınmaz fakat adalet sisteminde kararlar alınırken kadınlar ve erkekler için olan süreçler ya da bu süreçleri etkileyen faktörlerin farklı olabileceği çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur (Belknap 2001, Bickle ve Peterson 1991; Boritch ve Hagan 1990; Carlen 1983, 1988, 1998; Chesney-Lind ve Sheldon 1998, Daly 1987, 1989, 1994; Daly ve Brodt 1995; Koons-Witt 2002; Pollock 2002; Steffenmeier, Kramer ve Strerifel 1993). Başka bir deyişle, kadınların adalet sistemi ile karşı karşıya geldikleri anda başlayan serüvenleri erkeklerden daha farklı bir yol izleyebilir. Bir çok araştırmacı kadınlar adalet sistemi ile karşı karşıya geldiklerinde sadece işledikleri suçlar baz alınarak cezalandırılmadıklarını ve adalet sisteminin dışında yer

alan mekanizmaların adalet sisteminin çeşitli aşamalarında alınan kararları etkileyebildikleri görüşünü ileri sürmektedirler (Belknap 2001, Bickle ve Peterson 1991; Carlen 1983, 1998; Chesney-Lind ve Sheldon 1998; Daly 1987, 1989; Daly ve Brodt 1995; Rafter 1990; Zatz 2000). Bundan dolayı, bu çalışma bu faktörlerin neler olabileceğini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Adalet sistemindeki sosyal cinsiyet farklılığını açıklamaya çalışan iki görüş vardır. Bu görüşler korumacılık (chivalry ya da paternalism) ve kötü kadın (evil woman) başlıkları altında toplanabilir (Belknap 2001; Bowker 1979; Feinman 1986; Morris 1987; Pollock 2002; Zatz 2000). Korumacılık kadınların erkeklerle karşılaştırıldığında adalet sistemi tarafından daha hafif olarak cezalandırıldıklarını savunur. Adalet sisteminin çeşitli aşamalarında kadınlara karşı korumacı bir anlayışla hareket edilmektedir. Bu anlayışa göre kadınlar daha az eşit ve zayıf korunması gereken varlıklar olarak görülmektedirler (Belknap 2001; Bowker 1979; Morris 1987; Pollock 2002; Zatz 2000).

Kötü kadın görüşünde ise adalet sisteminin kadınları daha ağır cezalandırdığı savunulmaktadır. Kadınların erkeklerle karşılaştırıldığında aynı suçlar için daha ağır cezalar aldıkları vurgulanır. Bu düşüncenin arkasında yatan ne-

(*) Arş. Gör. Dr., Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

denler ise kadınların sosyal cinsiyet rollerini ve yasaları ihlal eden davranışlar içinde bulunmalarınıdır. Bundan dolayı kadın suçlular sadece işledikleri suçlar dikkate alınarak değil aynı zamanda toplumda hakim olan sosyal cinsiyet ideolojisi de göz önüne alınarak cezalandırılmaktadırlar (Belknap 2001; Bowker 1979; Morris 1987; Zatz 2000).

Bu iki tartışma bir birlerinin zıttı gibi görünseler de aslında adalet sisteminin işleyişi sırasında meydana gelen sosyal cinsiyet farklılığının iki ayrı boyutunu dile getirmektedirler. Bu iki görüş kadınlar hafif yada ağır cezalandırılırlar adalet sisteminde kadınların erkeklerden farklı şekilde cezalandırıldıklarına dikkat çekmektedirler. Bu alandaki yeni çalışmalarda hafif yada ağır cezalandırılıyor tartışmasını bir kenara bırakarak bu farklı cezalandırmaya yol açabilecek faktörleri araştırmaya başlamışlardır. Araştırmacılar adalet sisteminin işleyişi sırasında meydana gelen sosyal cinsiyet farklılığının toplumdaki diğer mekanizmalardan bağımsız olmadıklarını tartışmaktadırlar. Örneğin Daly (1987, 1989) hangi grup kadınların adalet sistemi tarafından farklı muameleye tabii tutulduğunun açıklanması gerektiğini belirtir. Başka bir deyişle, adalet sistemi hangi grup kadınlara hangi şartlar altında farklı davranmaktadır sorusuna yanıt bulunmalıdır.

Bu çalışmada bu soruya yanıt vermeye çalışılırken toplumdaki sosyal kontrol mekanizmalarının sosyal cinsiyete özel olduğu önerilmektedir (Boritch ve Hagan 1990; Hagan, Simpson ve Gillis 1979; Rafter 1990). Başka bir deyişle, kadınlar ve erkekler farklı sosyal kontrol mekanizmaları tarafından

kontrol edilmektedirler. Bu tartışmayı biraz daha açmamız gerekmektedir. Tarihsel olarak kadınlar daha çok enformel sosyal kontrol mekanizmaları tarafından kontrol edilirken, erkekler daha çok formel ve özellikle de adalet sistemi aracılığıyla kontrol edilmişlerdir. Sosyal cinsiyete bağlı sosyal kontrol mekanizmalarının kökeni endüstrileşme ile başlayan özel ve kamusal alanın ayrılmasına uzanmaktadır. Endüstri devrimi işi evin dışına taşımış, kadını özel alan olan eve yerleştirirken, erkeği kamusal alan olan iş gücünün içine taşımıştır. Erkekler ailenin geçimini sağlayanlar olarak düşünülürken kadınlar da eşine ekonomik olarak bağlı olan ve ev içindeki işlerden sorumlu olan eşler ve anneler olarak görülmüşlerdir (Abromativz 1988; Gordon 1990; Nelson 1990; Walby 1994). Endüstrileşme enformel ve formel sosyal kontrol ajanları arasında büyük bir fark yaratmaya başlamıştır çünkü işin evden kamusal alana taşınmasıyla sosyal kontrolün merkezi olan aile sosyal kontrol fonksiyonunu yitirmeye başlamış ve devletin kurumları bu kontrol fonksiyonunu yerine getirmeye başlamışlardır (Gordon 1990; Walby 1994). Bundan dolayı, kamusal alanda çalışmak için yer alan erkekler, bu devletin kurumları aracılığıyla yapılan kontrole özellikle adalet sisteminin kontrolüne maruz kalırken kadınlar evde aile içindeki enformel sosyal kontrolün hedefleri olmaktadır.

Tabii ki günümüzde erkekler gibi kamusal alanda yer alan kadınların sayıları giderek arttığı için aile içindeki sosyal kontrolün etkisinin azaldığını düşünmek şaşırtıcı değildir. Bundan dolayı, aile içindeki kadının kontrolünü sağlayan özel patriyarka günümüzde et-

kisini kaybetmiştir diye düşünülebilir. Fakat bir çok feminist teorisyen (Brown 1981; Gordon 1990; Nelson 1990; Walby 1994), günümüzde kadınlar üzerinde egemenliğini sürdüren patriyarkanın sadece şekil değiştirerek özelden kamusal alanına geçtiğini ve etkisinin devam ettiğini savunurlar. Bundan dolayı, her ne kadar etkisi azalmış olsa da aile içindeki enformel kontrole beraber kadınlar kamusal alanda da diğer kurumlar örneğin sosyal refah politikaları, akıl sağlığı kurumları, iş gücü pazarı ve adalet sistemi aracılığıyla kontrol edilmektedirler. Başka bir deyişle, kadınlar hem özel alanda hem de kamusal alanda değişik sosyal kontrol mekanizmaları tarafından kontrol edilmektedirler. Özel alanda aile içinde sosyal cinsiyet ilişkileri aracılığıyla kadınlar kontrol edilirken, kamusal alanda değişik mekanizmalarla bu kontrol sağlanmaktadır.

Adalet sisteminin kontrolü altındaki kadınlar düşünüldüğünde, adalet sisteminin diğer enformel ve formel sosyal kontrol mekanizmaları ile olan ilişkisi düşünülmelidir. Tarihsel olarak bakıldığında, çoğu zaman adalet sistemi kadınlara yönelik olan sosyal kontrol fonksiyonu sosyal cinsiyette özeldir (Boritch ve Hagan 1990; Colvin 1997; Dobash, Dobash ve Gutteridge 1986; Dodge 1999; Faith 1993; Feeley ve Little 1991; Rafter 1990). Örneğin, Avrupa'da, ABD'de, ve İngiltere'de yapılan tarihsel çalışmalarda, ceza kurumlarının sosyal kontrol fonksiyonlarının belirlenmesinde sosyal cinsiyet ideolojisinin önemli olduğu gösterilmiştir (Boritch ve Hagan 1990; Colvin 1997; Dobash, Dobash ve Gutteridge 1986; Dodge 1999; Giallombardo 1966; Rafter 1990). Bu çalışmalardan

çıkan genel sonuç ceza kurumlarının mahkum kadınlara sosyal cinsiyet rollerine uygun davranmalarını öğrettiğidir. Genellikle aile bağları olmayan, yada ailenin kontrolünden uzak olan kadınlar adalet sisteminin kontrolü altında yer almışlardır. Günümüzde yapılan çalışmalarda da aile içindeki enformel sosyal kontrolün adalet sisteminin işleyişini etkilediği bulunmuştur. Örneğin Kruttschnitt (1982) uygulanan aile içinde enformel sosyal kontrolün oranının adalet sistemi tarafından uygulanan formel sosyal kontrol oranı ile ters orantılı olduğunu savunur. Özellikle erkeklerle kadınlar karşılaştırıldığında kadınlar aile içinde yüksek derecede enformel sosyal kontrole maruz kalırlar. Kadının aile içindeki enformel sosyal kontrolünün ana kaynaklarından biri erkeğe olan ekonomik bağımlılıktır. Bunun yanında, kadının çoğu zamanını diğer aile üyeleri ile geçirmesi ve onların bakımlarında sorumlu olması da enformel sosyal kontrolün başka bir kaynağıdır. Adalet sistemi günlük olarak enformel sosyal kontrole maruz kalan kadınlar üzerinde daha az kontrol uygulama eğilimindedir. Görüldüğü gibi, aile içinde sosyal kontrole maruz kalan kadınlar, sosyal cinsiyet rollerinin çizgisinde hareket etmektedirler. Fakat bu tür sosyal kontrole maruz kalmayan kadınlar, örneğin aile sorumlulukları olmayanlar, sosyal cinsiyet rollerine uygun davranmadıkları düşünülerek, adalet sistemi tarafından daha ağır cezalandırılabilirler.

Sosyal cinsiyet ilişkileri aracılığıyla kadınlara uygulanan enformel sosyal kontrol onların adalet sisteminin kontrolüne maruz kalma olasılıklarını azaltmakla beraber sosyal cinsiyet ilişkilerinin adalet sisteminde karar alma meka-

nizmalarını nasıl ve hangi şartlar altında etkilediği ayrıntılı olarak incelenmemiştir. Yapılan araştırmalar sadece sosyal cinsiyet ilişkilerine uygun davranmanın adalet sisteminin kontrolünün etkisini azaltmakta yeterli olmadığını sadece belirli bir grup kadınların diğer kadınlardan ve erkeklerden daha avantajlı durumda olduklarını göstermişlerdir (Bickle ve Peterson 1991; Carlen 1983, 1998; Daly 1987, 1989; Daly ve Brodt 1995). Özellikle anne olup olmanın adalet sisteminde alınan kararları etkilediği bulunmuştur. Anne olan kadınlara yönelik korumacılığın arkasında yatan nedenin ailenin bütünlüğünü koruma düşüncesinin yer aldığı ileri sürülmüştür (Daly 1987, 1989; Daly ve Brodt 1995). Kadınlar genellikle aile içindeki çocukların bakımından sorumlu oldukları için anne olan kadınlara ağır cezalar vermek ailenin bütünlüğünü bozacak yada tehlikeye sokacaktır düşüncesinden hareketle anne rolüne uygun davranan kadınlar diğer kadınlara ve erkeklere nazaran daha hafif cezalar alabilmektedirler (Daly 1989). Buradan da anlaşılacağı gibi sosyal cinsiyet rollerine uygun davranmak sadece erkek ve kadınlar arasında ceza almada farklılık yaratmakla kalmıyor aynı zamanda kadınlar arasında da bir farklılık yaratmaktadır.

Öncelikle, kadınlar arasında oluşan farklılığı inceleyelim. Burada vurgulanması gereken nokta mahkemede alınan yasal kararların gruplar hakkında sosyal olarak oluşturulmuş olan stereotiplere bağlı olduklarıdır (Bickle ve Peterson 1991; Zatz 2000). Genel tartışma şu yöndedir mahkemede karar alma mekanizmasında yer alanların evli ve çocuklu olan kadınların evli olmayan ve çocuksuz kadınlara göre daha saygı

değer olarak tanımlanmaktadır çünkü evli ve çocuklu kadınlar geleneksel sosyal cinsiyet rollerine uymaktadırlar ve buda onların aile aracılığıyla sosyal kontrole maruz kalmalarını sağlamaktadır. Evli olmayan kadınlar hapis cezalarına mahkum edilmedikleri takdirde dönebilecekleri dengeli ikili bir ilişkinin parçası olarak görülmemektedirler. Ataerkil aile bağlamında, evli olmayan kadınlar iki kat daha sapkın olarak algılanmaktadır ve daha ağır cezalandırılabilirler düşünülmektedir (Daly 1987, 1989).

Bu karar alma mekanizmasında sadece evli ve çocuklu kadınlar ile evli olmayan çocuksuz kadınlar arasında ayırım yapılmamaktadır. Ashında bu karar alma mekanizmasını biraz daha derinlemesine incelediğimizde bütün evli ve çocuklu kadınların hafif cezalar almamaktadırlar ancak iyi anne olarak tanımlanan kadınların daha hafif ceza aldıkları ortaya çıkmaktadır. Sadece çocuk sahibi olmak kadınlar için hafif ceza almayı beraberinde getirmemektedir. Kadınlar eğer iyi anne olarak nitelendirilmezlerse, o zaman anne olarak sorumluluklarını yerine getirmediği düşüncesinden hareketle daha ağır cezalar alabilmektedirler (Bickle ve Peterson 1991; Daly 1987, 1989; Daly ve Brodt 1995).

Sosyal cinsiyet ilişkileri kadınlar arasında adalet sisteminde alınan kararlarda farklılıklar yaratmakla kalmayıp kadınlar ve erkekler arasında da farklar yaratmaktadır. Yapılan araştırmalarda, iyi anne olan kadınlarla sosyal cinsiyet rollerine uygun çizgide davranan erkekler yani iyi eş olan ve ailenin geçimini sağlayan erkekler karşılaştırıldığında, aile kadınlarının aile erkeklerinden daha az ceza aldıkları bulunmuştur

(Daly 1987, 1989). Daha öncede belirtildiği gibi kadınlara karşı uygulanan korumacılık aslında kadınları korumaktan daha çok sosyal bir kurum olan aileyi korumak amaçlıdır. Bu korumacılıkla ailenin parçalanması büyük ölçüde önlenmektedir ve aynı zamanda kadının aile içindeki iş gücü özellikle çocuk bakma ve ailenin diğer bireyleri ile ilgilenme sorumluluğu aile içinde kalmaktadır (Daly 1987, 1989).

Daly bu düşüncenin iki önemli faktörden kaynaklanabileceğini ileri sürmektedir. Birinci neden, kadınların ve erkeklerin ağır cezalara örneğin hapis cezasına çarptırılmalarının farklı ekonomik sonuçlar doğurmasıdır. Erkeklerle ağır yada uzun hapis cezası verildiğinde, erkeğin evin geçimini sağlama sorumluluğu sosyal refah politikaları yoluyla devlet tarafından üstlenebilir ve aynı zamanda ailenin diğer üyeleri de bu sorumluluğu paylaşabilirler. Fakat kadının aile içindeki ücretsiz işgücünün en önemli sonucu olan çocuk bakma ve yetiştirme fonksiyonlarını doldurmak devlete ekstra mali bir yük getirecektir. Devlet çoğu zaman fonksiyonu çocuk esirgeme yada bakım evleri yerine getirecektir. Bu ayırmaları ile yalamasının da çıkarılabilir (L

İkinci neden kolojik gelişimlere olduğu ileri sürülmüştür ve çocukların arastırılması ve güçlü ortadır. Özellikle sosyal çocuk bakımından birincil rolü olma görevini kadını için psikolojik bağın anne

çocuklar arasında daha güçlü olduğu varsayılmaktadır. Bundan dolayı, kadınlara ağır cezalar vererek aile içinden ayırmak, çocukların gelişmelerini olumsuz yönde etkileyecektir (Daly 1989). Önemli olan anne ve çocuk arasındaki bağı zedelememektir.

Bu tartışmadan da anlaşılacağı gibi, toplumdaki sosyal cinsiyete özel kontrol mekanizmaları adalet sistemi içinde alınan kararları etkileyerek sosyal cinsiyet farklılıklarının oluşmasına neden olmaktadır. Fakat adalet sistemindeki sosyal cinsiyet farklılıkları sadece karar alma mekanizmaları ile sınırlı değildir. Adalet sisteminin en güçlü kontrol mekanizması olan haphanelerin işleyişlerinde, sağlanan hizmetlerde de sosyal cinsiyet farklılığı açıkça görülmektedir (Enos 2001; Kurttschnitt, Gartner Miller 2000; Owen 1998) Kurttschnitt, Gartner ve diğerlerinin çalışmalarında haphaneler kuralları içinde sosyal cinsiyet farklılıkları da görülmüştür.

İn-
kontrol
"Cri-
perspe-
rekteki-
tizerinde-
ğildir, belki
baş vurulan en-
diğer sosyal ko-
namları kontrol en-
sa. adalet sistemin-
Kaynakça
Abramowitz, Mimi. "Governing the Lives of Women: The Present Policy from Colonial Tidison, WI: The University of Wisconsin Press.
Beckett, Katherine ve Brucewen, Barbara. 1998. In the Mix: Women, Crime, and the Welfare State. Oxford: Basil Blackwell.
Enos, J. 1990. "The Origin of the Welfare State: Compensation and Motivation." *Journal of Public Economics* 41, Ss.123-151
Gartner, J. 1998. "Women, Crime, and the Welfare State." *Journal of Public Economics* 68, Ss.123-151
Owen, J. 1998. "Women, Crime, and the Welfare State." *Journal of Public Economics* 68, Ss.123-151

nizmalarını nasıl ve hangi şartlar altında etkilediği ayrıntılı olarak incelenmelidir. Yapılan araştırmalar sadece sosyal cinsiyet ilişkilerine uygun davranmanın adalet sisteminin kontrolünün etkisini azaltmakta yeterli olmadığını sadece belirli bir grup kadınların diğer kadınlardan ve erkeklerden daha avantajlı durumda olduklarını göstermişlerdir (Bickle ve Peterson 1991; Carlen 1983, 1998; Daly 1987, 1989; Daly ve Brodt 1995). Özellikle anne olup olmanın adalet sisteminde alınan kararları etkilediği bulunmuştur. Anne olan kadınlara yönelik korumacılığın arkasında yatan nedenin ailenin bütünlüğünü koruma düşüncesinin yer aldığı ileri sürülmüştür (Daly 1987, 1989; Daly ve Brodt 1995). Kadınlar genellikle aile içindeki çocukların bakımından sorumlu oldukları için anne olan kadınlara ağır cezalar vermek ailenin bütünlüğünü bozacak yada tehlikeye sokacaktır düşüncesinden hareketle anne rolüne uygun davranan kadınlar diğer kadınlara ve erkeklere nazaran daha hafif cezalar alabilmektedirler (Daly 1989). Buradan da anlaşılacağı gibi sosyal cinsiyet rollerine uygun davranmak sadece erkek ve kadınlar arasında ceza almada farklılık yaratmakla kalmıyor aynı zamanda kadınlar arasında da bir farklılık yaratmaktadır.

Öncelikle, kadınlar arasında oluşan farklılığı inceleyelim. Burada vurgulanması gereken nokta mahkemede alınan yasal kararların gruplar hakkında sosyal olarak oluşturulmuş olan stereo tiplere bağlı olduklarıdır (Bickle ve Peterson 1991; Zatz 2000). Genel tartışma şu yödedir mahkemede karar alma mekanizmasında yer alanların evli ve çocuklu olan kadınların evli olmayan ve çocuksuz kadınlara göre daha saygı

değer olarak tanımlanmaktadır çünkü evli ve çocuklu kadınlar geleneksel sosyal cinsiyet rollerine uymaktadırlar ve buda onların aile aracılığıyla sosyal kontrole maruz kalmalarını sağlamaktadır. Evli olmayan kadınlar hapis cezalarına mahkum edilmedikleri takdirde dönebilecekleri dengeli ikili bir ilişkinin parçası olarak görülmemektedirler. Ataerkil aile bağlamında, evli olmayan kadınlar iki kat daha sapkın olarak algılanmaktadır ve daha ağır cezalandırılacakları düşünülmektedir (Daly 1987, 1989).

Bu karar alma mekanizmasında sadece evli ve çocuklu kadınlar ile evli olmayan çocuksuz kadınlar arasında ayırım yapılmamaktadır. Aslında bu karar alma mekanizmasını biraz daha derinlemesine incelediğimizde bütün evli ve çocuklu kadınların hafif cezalar almamaktadırlar ancak iyi anne olarak tanımlanan kadınların daha hafif ceza aldıkları ortaya çıkmaktadır. Sadece çocuk sahibi olmak kadınlar için hafif ceza almayı beraberinde getirmemektedir. Kadınlar eğer iyi anne olarak nitelendirilmezlerse, o zaman anne olarak sorumluluklarını yerine getirmediği düşüncesinden hareketle daha ağır cezalar alabilmektedirler (Bickle ve Peterson 1991; Daly 1987, 1989; Daly ve Brodt 1995).

Sosyal cinsiyet ilişkileri kadınlar arasında adalet sisteminde alınan kararlarda farklılıklar yaratmakla kalmayıp kadınlar ve erkekler arasında da farklar yaratmaktadır. Yapılan araştırmalarda, iyi anne olan kadınlarla sosyal cinsiyet rollerine uygun çizgide davranan erkekler yani iyi eş olan ve ailenin geçimini sağlayan erkekler karşılaştırıldığında, aile kadınlarının aile erkeklerinden daha az ceza aldıkları bulunmuştur

(Daly 1987, 1989). Daha öncede belirtildiği gibi kadınlara karşı uygulanan korumacılık aslında kadınları korumaktan daha çok sosyal bir kurum olan aileyi korumak amaçlıdır. Bu korumacılıkla ailenin parçalanması büyük ölçüde önlenmektedir ve aynı zamanda kadının aile içindeki iş gücü özellikle çocuk bakma ve ailenin diğer bireyleri ile ilgilenme sorumluluğu aile içinde kalmaktadır (Daly 1987, 1989).

Daly bu düşüncenin iki önemli faktörden kaynaklanabileceğini ileri sürmektedir. Birinci neden, kadınların ve erkeklerin ağır cezalara örneğin hapis cezasına çarptırılmalarının farklı ekonomik sonuçlar doğurmasıdır. Erkeklerle ağır yada uzun hapis cezası verildiğinde, erkeğin evin geçimini sağlama sorumluluğu sosyal refah politikaları yoluyla devlet tarafından üstlenebilir ve aynı zamanda ailenin diğer üyeleri de bu sorumluluğu paylaşabilirler. Fakat kadının aile içindeki ücretsiz işgücünün en önemli sonucu olan çocuk bakma ve yetiştirme fonksiyonlarını doldurmak devlete ekstra mali bir yük getirecektir. Devlet çoğu zaman bu fonksiyonu çocuk esirgeme kurumları yada bakım evleri aracılığıyla yerine getirecektir. Devletin kadını aileden ayırmaktansa, aileye sosyal refah politikaları ile yardım ederek geçimini sağlamanın daha ucuz olabileceği sonucu çıkarılabilir (Daly 1989).

İkinci neden olarak çocukların psikolojik gelişmelerini korumanın önemli olduğu ileri sürülmektedir. Ebeveynler ve çocukların arasındaki bağların devamlılığının ve güçlü olmasının önemi ortadır. Özellikle sosyal cinsiyet rolleri çocuk bakımından birincil derecede sorumlu olma görevini kadınlara yüklediği için psikolojik bağın anneler ve ço-

cuklar arasında daha güçlü olduğu varsayılmaktadır. Bundan dolayı, kadınlara ağır cezalar vererek aile içinden ayırmak, çocukların gelişmelerini olumsuz yönde etkileyecektir (Daly 1989). Önemli olan anne ve çocuk arasındaki bağı zedelememektir.

Bu tartışmadan da anlaşılacağı gibi, toplumdaki sosyal cinsiyete özel kontrol mekanizmaları adalet sistemi içinde alınan kararları etkileyerek sosyal cinsiyet farklılıklarının oluşmasına neden olmaktadır. Fakat adalet sistemindeki sosyal cinsiyet farklılıkları sadece karar alma mekanizmaları ile sınırlı değildir. Adalet sisteminin en güçlü kontrol mekanizması olan hapishanelerin işleyişlerinde, sağlanan hizmetlerde de sosyal cinsiyet farklılığı açıkça görülmektedir (Enos 2001; Kurttschnitt, Gartner ve Miller 2000; Owen 1998). Örneğin, Kurttschnitt, Gartner ve Miller (2000) çalışmalarında hapishanelerde kadınlar kuralları ihlal ettikleri için daha ağır cezalar aldıklarını göstermişlerdir. Hapishaneler kadınların cinsel istismara uğradıkları mekanlar arasında yer almaktadır. Amerikan hapishanelerinde yapılan çalışmalarda kadın hükümlülerin cinsel istismarın mağdurları oldukları bulunmuştur. Hükümlü kadınlar şikayette bulduklarında, kamu tarafından "kötü kadın olarak" düşünüldükleri için onların şikayetleri dikkate alınmamaktadır (Kurttschnitt, Gartner ve Miller 2000).

Bu makalede ana olarak enformel sosyal kontrolün adalet sisteminin içinde alınan kararlara etkisi üzerinde durduk fakat toplumdaki adalet sistemi dışındaki formel sosyal kontrol mekanizmalarının etkileri de dikkate alınmalıdır. Örneğin, Garland (1985), Beckett ve Western (2001) sosyal refah sistemi-

nin de toplumda ki sosyal kontrol mekanizmalarından biri olduğunu ve adalet sisteminin işleyişini etkilediğini ileri sürerler. Her ne kadar onlar sosyal refah sistemi ve adalet sistemi arasındaki ilişkiye sosyal cinsiyet bağlamında incelememiş olsalar da, ABD ve Avrupa ülkelerinde sosyal refah sisteminden yardım alanların arasında kadınların çokluğu düşünülürse, adalet sistemindeki sosyal cinsiyet farklılıkları düşünüldüğünde sosyal refah sistemi ve adalet sistemi arasındaki ilişkinin incelenmesi gerekmektedir. Sosyal refah sistemi gibi toplumdaki diğer formel mekanizmalar ile adalet sistemi arasındaki ilişki incelenerek adalet sistemindeki sosyal cinsiyet farklılığı hakkında daha derin bir anlayışa sahip olabiliriz.

Sonuç olarak, toplumdaki önemli kontrol mekanizmalarından biri olan adalet sistemi içindeki mekanizmalar toplum içinde işleyen diğer mekanizmalardan ve olgulardan bağımsız değildir. Özellikle, sosyal cinsiyet söz konusu olduğunda, adalet sisteminin kontrol fonksiyonunu daha geniş bir perspektifte anlamaya çalışmamız gerekmektedir. Adalet sistemi kadınlar üzerindeki tek kontrol mekanizması değildir, belki de kadınların kontrolünde baş vurulan en son mekanizmadır. Eğer diğer sosyal kontrol mekanizmaları kadınları kontrol etmekte yetersiz kalıyorsa, adalet sisteminin kontrolüne baş vurulmaktadır.

Kaynakça

Abramowitz, Mimi. 1988. *Regulating the Lives of Women: Social Welfare Policy from Colonial Times to the Present*. Boston: South End Press.

Beckett, Katherine ve Bruce Western. 2001. "Governing Social Marginality, Welfare, Incarceration and the

Transformation of State Policy." *Punishment and Society*, 3:43-59.

Belknap, Joanne. 2001. *The Invisible Woman: Gender, Crime and Justice*. California: Wadsworth/ Thomson Learning

Bickle, Gayle S. ve Ruth D. Peterson. 1991. "The Impact of Gender-Based Family Roles on Criminal Sentencing." *Social Problems* 38 (3): 372-393.

Boritch, Helen and John Hagan. 1990. "A Century of Crime in Toronto: Gender, Class, and Patterns of Social Control, 1859 to 1955." *Criminology* 28:567-599.

Bowker, L. 1979. *Women, Crime and Criminal Justice System*. Lexington, MA: Lexington Books.

Brown, Carol. 1981. "Mother, Fathers and Children: From Private to Public Patriarchy." Ss. 239-267 *Women and Revolution: A Discussion of the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism* Lydia Sargent (editör). Boston, MA: South End Press.

Carlen, Pat. 1983. *Women's Imprisonment: A Study in Social Control*. London: Routledge and Kegan Paul.

1988. *Women, Crime and Poverty*. Milton Keynes: Open University Press.

1998. *Sledgehammer: Women's Imprisonment at the Millennium*. London:McMillan Press Ltd.

Chesney-Lind, Meda ve Randall Sheldon. 1998. *Girls, Delinquency and Juvenile Justice*.

Belmont, California: Wadsworth Publishing Company.

Colvin, Mark. 1997. *Penitentiaries, Reformatories, and Chain Gang: Social Theory and the History of Punishment in Nineteenth-Century America*. New York: St. Martin's Press.

Daly, Kathleen. 1987. "Structure and Practice of Familial-Based Justice in a Criminal Court." *Criminology* 21:267-290.

1989. "Rethinking Judicial Paternalism: Gender, Work-Family Relations, and Sentencing." *Gender and Society* 3:9-36.

1994. *Gender, Crime and Punishment*. New Haven: Yale University Press.

Daly, Kathleen ve Rebecca Brodt. 1995. "Sex Effects and Sentencing: A Review of the Statistical Literature." *Justice Quarterly*, 12: 143-177.

Dobash, Russell, R. Emerson Dobash, ve Sue Gutteridge. 1986. *The Imprisonment of Women*. Oxford: Basil Blackwell.

Dodge, Mara. 1999. "One Female Prisoner is of more Trouble than Twenty Males: Women Convicts in Illinois Prison, 1835-1896." *Journal of Social History* Sum. : 907-930.

Enos, Sandra. 2001. *Mothering from the Inside: Parenting in a Women's Prison*. Albany, NY: State University of New York.

Faith, Karlene. 1993. *Unruly Women: The Politics of Confinement and Resistance*. Vancouver: Press Gang Publishers.

Feeley, Malcom M. and Deborah L. Little. 1991. "The Vanishing Female: the Decline of Women in the Criminal Process, 1687-1912." *Law and Society Review*. 25:719-757.

Feinman, C. 1986. *Women in the Criminal Justice System*. New York: Praeger.

Garland, David. 1985. *Punishment and Welfare: A History of Penal Strategies*. Brookfield, VT: Gower Publishing.

Giallombardo, Rose. 1966. *Society of Women: A Study of a Women's Prison*. New York: Wiley.

Gordon, Linda. 1990. *Women, the State and Welfare*. Madison, WI: The University of Wisconsin Press.

Hagan, John, John H. Simpson, ve A.R. Gillis. 1979. "The Sexual Stratification of Social Control: A Gender-based Perspective on Crime and Delinquency." *British Journal of Sociology* 30:25-38.

Kruttschnitt, Candace. 1982. "Women, Crime and Dependency: An Application of the Theory of Law." *Criminology* 19:49-513.

Kruttschnitt, Candace, Rosemary Gartner, ve Amy Miller. 2000. "Doing Her Own Time? Women's Responses to Prison in the Context of the Old and the New Penology." *Criminology* 38:681-715.

Koons-Witt, Barbara A. 2002. "The Effect of Gender on the Decision to Incarcerate Before and After the Introduction of Sentencing Guidelines." *Criminology*, 40(2): 297-327.

Miller, Dorothy C. 1990. *Women and Social Welfare: A Feminist Analysis*. New York: Praeger.

Morris, Allison. 1987. *Women, Crime and Criminal Justice*. Oxford: Basil Blackwell.

Nelson, Barbara J. 1990. "The Origins of the Two-Channel Welfare State: Workmen's Compensation and Mother's Aid." Ss.123-151 *Women, the State and Welfare* Linda Gordon (editör). Madison, WI: The University of Wisconsin Press.

Owen, Barbara. 1998. *In the Mix: Struggle and Survival in a Women's Prison*.

nin de toplumda ki sosyal kontrol mekanizmalarından biri olduğunu ve adalet sisteminin işleyişini etkilediğini ileri sürerler. Her ne kadar onlar sosyal refah sistemi ve adalet sistemi arasındaki ilişkiye sosyal cinsiyet bağlamında incelememiş olsalar da, ABD ve Avrupa ülkelerinde sosyal refah sisteminden yardım alanların arasında kadınların çokluğu düşünülürse, adalet sistemindeki sosyal cinsiyet farklılıkları düşünüldüğünde sosyal refah sistemi ve adalet sistemi arasındaki ilişkinin incelenmesi gerekmektedir. Sosyal refah sistemi gibi toplumdaki diğer formel mekanizmalar ile adalet sistemi arasındaki ilişki incelenerek adalet sistemindeki sosyal cinsiyet farklılığı hakkında daha derin bir anlayışa sahip olabiliriz.

Sonuç olarak, toplumdaki önemli kontrol mekanizmalarından biri olan adalet sistemi içindeki mekanizmalar toplum içinde işleyen diğer mekanizmalardan ve olgulardan bağımsız değildir. Özellikle, sosyal cinsiyet söz konusu olduğunda, adalet sisteminin kontrol fonksiyonunu daha geniş bir perspektifte anlamaya çalışmamız gerekmektedir. Adalet sistemi kadınlar üzerindeki tek kontrol mekanizması değildir, belki de kadınların kontrolünde baş vurulan en son mekanizmadır. Eğer diğer sosyal kontrol mekanizmaları kadınları kontrol etmekte yetersiz kalıyorsa, adalet sisteminin kontrolüne baş vurulmaktadır.

Kaynakça

Abramowitz, Mimi. 1988. *Regulating the Lives of Women: Social Welfare Policy from Colonial Times to the Present*. Boston: South End Press.

Beckett, Katherine ve Bruce Western. 2001. "Governing Social Marginality, Welfare, Incarceration and the

Transformation of State Policy." *Punishment and Society*, 3:43-59.

Belknap, Joanne. 2001. *The Invisible Woman: Gender, Crime and Justice*. California: Wadsworth/ Thomson Learning

Bickle, Gayle S. ve Ruth D. Peterson. 1991. "The Impact of Gender-Biased Family Roles on Criminal Sentencing." *Social Problems* 38 (3): 372-393.

Boritch, Helen and John Hagan. 1990. "A Century of Crime in Toronto: Gender, Class, and Patterns of Social Control, 1859 to 1955." *Criminology* 28:567-599.

Bowker, L. 1979. *Women, Crime and Criminal Justice System*. Lexington, MA: Lexington Books.

Brown, Carol. 1981. "Mother, Fathers and Children: From Private to Public Patriarchy." Ss. 239-267 *Women and Revolution: A Discussion of the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism* Lydia Sargent (editör). Boston, MA: South End Press.

Carlen, Pat. 1983. *Women's Imprisonment: A Study in Social Control*. London: Routledge and Kegan Paul.

1988. *Women, Crime and Poverty*. Milton Keynes: Open University Press.

1998. *Sledgehammer: Women's Imprisonment at the Millennium*. London:McMillan Press Ltd.

Chesney-Lind, Meda ve Randall Sheldon. 1998. *Girls, Delinquency and Juvenile Justice*.

Belmont, California: Wadsworth Publishing Company.

Colvin, Mark. 1997. *Penitentiaries, Reformatories, and Chain Gang: Social Theory and the History of Punishment in Nineteenth-Century America*. New York: St. Martin's Press.

Daly, Kathleen. 1987. "Structure and Practice of Familial-Based Justice in a Criminal Court." *Criminology* 21:267-290.

1989. "Rethinking Judicial Paternalism: Gender, Work-Family Relations, and Sentencing." *Gender and Society* 3:9-36.

1994. *Gender, Crime and Punishment*. New Haven: Yale University Press.

Daly, Kathleen ve Rebecca Brodt 1995. "Sex Effects and Sentencing: A Review of the Statistical Literature." *Justice Quarterly*, 12: 143-177.

Dobash, Russell, R. Emerson Dobash, ve Sue Gutteridge. 1986. *The Imprisonment of Women*. Oxford: Basil Blackwell.

Dodge, Mara. 1999. "One Female Prisoner is of more Trouble than Twenty Males: Women Convicts in Illinois Prison, 1835-1896." *Journal of Social History* Sum. : 907-930.

Enos, Sandra. 2001. *Mothering from the Inside: Parenting in a Women's Prison*. Albany, NY: State University of New York.

Faith, Karlene. 1993. *Unruly Women: The Politics of Confinement and Resistance*. Vancouver: Press Gang Publishers.

Feeley, Malcom M. and Deborah L. Little. 1991. "The Vanishing Female: the Decline of Women in the Criminal Process, 1687-1912." *Law and Society Review*. 25:719-757.

Feinman, C. 1986. *Women in the Criminal Justice System*. New York: Praeger.

Garland, David. 1985. *Punishment and Welfare: A History of Penal Strategies*. Brookfield, VT: Gower Publishing.

Giallombardo, Rose. 1966. *Society of Women: A Study of a Women's Prison*. New York: Wiley.

Gordon, Linda. 1990. *Women, the State and Welfare*. Madison, WI: The University of Wisconsin Press.

Hagan, John, John H. Simpson, ve A.R. Gillis. 1979. "The Sexual Stratification of Social Control: A Gender-based Perspective on Crime and Delinquency." *British Journal of Sociology* 30:25-38.

Kruttschnitt, Candace. 1982. "Women, Crime and Dependency: An Application of the Theory of Law." *Criminology* 19:49-513.

Kruttschnitt, Candace, Rosemary Gartner, ve Amy Miller. 2000. "Doing Her Own Time? Women's Responses to Prison in the Context of the Old and the New Penology." *Criminology* 38:681-715.

Koons-Witt, Barbara A. 2002. "The Effect of Gender on the Decision to Incarcerate Before and After the Introduction of Sentencing Guidelines." *Criminology*, 40(2): 297-327.

Miller, Dorothy C. 1990. *Women and Social Welfare: A Feminist Analysis*. New York: Praeger.

Morris, Allison. 1987. *Women, Crime and Criminal Justice*. Oxford: Basil Blackwell.

Nelson, Barbara J. 1990. "The Origins of the Two-Channel Welfare State: Workmen's Compensation and Mother's Aid." Ss.123-151 *Women, the State and Welfare* Linda Gordon (editör). Madison, WI: The University of Wisconsin Press.

Owen, Barbara. 1998. *In the Mix: Struggle and Survival in a Women's Prison*.

- Albany, NY: State University of New York Press.
- Pofock, Joycelyn M. 2002. *Women, Prison and Crime*. CA: Wadsworth Thomas Learning.
- Rafter, Nicole H. 1990. *Partial Justice: Women, Prisons, and Social Control*. 2ed. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Steffensmeier, Darrell, John Kramer ve Cathy Sterifel. 1993. "Gender and Imprisonment Decision." *Criminology* 31: 411-446.
- United Nations Survey of Crime Trends and Operations of Criminal Justice Systems. 7th Wave. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (Online): <http://www.unodc.org/unodc/index.html> New York: United Nations.
- Walby, Sylvia, 1994. *Theorizing Patriarchy*. Cambridge, MA: Blackwell Publishing.
- Zatz, Marjorie S. 2000. "The Convergence of Race, Ethnicity, Gender and Class on Court Decisionmaking; Looking Toward the 21st Century" Ss. 503-552 *Criminal Justice 2000 Vol 3: Policies, Processes, and Decisions of the Criminal Justice System*. Julie Horney (editör). Washington D.C.: National Institute of Justice.

Feminist Hukuk Görüşlerinin Analizi

Murat Yüksel^(*)

Giriş

Feminist hukuk kuramında cinsiyet üzerine yapılan tartışmalar liberal, Marksist, kültürel, radikal ve postmodern tüm feminist düşünce teorileri için merkezi önem oluşturmuştur. Cinsiyet üzerine yapılan tartışmaların en önemlisi ise aynılık ya da farklılık tartışmasıdır.

Bu tebliğde genel olarak feminist hukuk kuramındaki cinsiyet üzerine yapılan tartışmalara değinilecek ve feminist düşünce teorilerinin görüşleri analiz edilmek suretiyle bu teorilerin ortak ve farklı yönleri ve bu teorilere getirilen eleştiriler tanıtılmaya çalışılacaktır.

1. Aynılık ya da Farklılık Tartışması

Feminist hukuk kuramında cinsellik üzerine yapılan tartışmalar, kadın erkek aynılığı ya da farklılığı üzerine oturur. Aynılık esasını benimseyen liberal feministler kadın ve erkeğin ontolojik olarak eşit olduğunu ileri sürerek eşit muamele görmesi gerektiğini ileri sürerler. Liberal feministlerin eşitlik yönündeki talepleri aynı zamanda bütün vatandaşlar için hukuksal temelleri olan bir eşitliğe dayanmaktadır. Bu bakışa göre toplumdaki tüm bireylerin ya da grupların sınıf, ırk, etnik ya da dinsel

gibi sosyal kategorilerine bakılmaksızın eşit olduğu kabul edilir⁽¹⁾.

Aynılık esasını benimseyen liberal feministlerin tersine radikal, kültürel ve postmodern feministler ise farklılık esasını benimsemektedir. Bu teoriler kadının erkekten temel olarak farklı olmasına dayanarak farklılığı temel bir söylem haline getirir. Farklılık teorisi kadının biyolojik yapısı ve taşıdığı farklı değer itibarıyla erkekten farklı olması üzerine dayanır. Bu nedenle farklılık esasını benimseyenler kadının özel muamele görmesi gerektiğini ileri sürerler.

Biraz daha detaylandırılacak olursak aynılık esasının benimseyenler, temel olarak kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması, cinsiyete dayalı işbölümüne son verilmesi ve böylelikle kadının kamusal alana taşınmasını amaçlar. Bu noktada bir çok feminist özel alanı kadının erkek karşısındaki tabiliğinin nedeni olarak görür ve özel alanı kadının ezildiği bir alan olarak algılar. Ayrıca birçok feminist, özel alanın kadınlar için baskı, şiddet, dayak, tecavüz gibi kötü eylemlerin en temel kaynağı olduğunu ileri sürer. Kadının kamu alanına taşınması ile birlikte kamu alanı kadın ve erkeğin birlikte yer aldığı heterojen bir yapıya kavuşacaktır. Ayrıca kadın bir taraftan kamu alana taşınmakla bir-

(*) Dr. Murat Yüksel, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi

(1) Bakınız geniş bilgi için Murat Yüksel, *Feminist Hukuk Kuramı ve Feminist Düşünce Teorileri*, Beta Yayınevi, İstanbul 2003.